

**ГЕНЕЗИС АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ****GENESIS OF ADMINISTRATIVE-LEGAL REGULATION
IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT IMPLEMENTATION**

**Капітаненко Н.П., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерний навчально-науковий інститут
Запорізького національного університету**

У статті проаналізовано генезис адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності залежно від рівня розвитку та взаємодії правових та організаційних гарантій. Визначено, що історичний складник сприяє цілісному осмисленню будь-якого суспільного явища, дає змогу розглянути його в розвитку.

У процесі дослідження історичного аспекту цього питання виявлено поетапність формування та становлення правових та організаційних засад вітчизняної системи регулювання в галузі інтелектуальної власності. З'ясовано, що під час першого етапу (1991–1994 рр.) були закладені правові та організаційні основи механізму адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності. Виявлено, що особливості другого етапу (1995–1999 рр.) розвитку сфери інтелектуальної власності зумовлені кардинальним оновленням курсу соціально-економічної політики, укладенням Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, прийняттям Конституції України, яка гарантувала свободу творчості, захист інтелектуальної власності, право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Встановлено, що третій етап (2000–2013 рр.) характеризується посиленням міжнародного співробітництва України, вдосконаленням вітчизняного законодавства про інтелектуальну власність шляхом осучаснення чинних законів, прийняття нових з урахуванням зарубіжного досвіду та створенням ефективної системи державного управління у сфері інтелектуальної власності. Особливості розвитку четвертого етапу (2014 р. і дотепер) адміністративно-правового регулювання у сфері інтелектуальної власності зумовлені оновленням доктринальних засад українського права в контексті європейських інтеграційних процесів. Встановлено, що євроінтеграційні зміни в країні, інтелектуалізація економіки, широке застосування об'єктів права інтелектуальної власності в усіх сферах суспільного життя вимагають комплексного підходу до вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Ключові слова: генезис, адміністративно-правове регулювання, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, реалізація права.

The article analyzes the genesis of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation depending on the level of development and interaction of legal and organizational guarantees. It is determined that the historical component contributes to the holistic understanding of any social phenomenon, allows us to consider it in development.

In the process of studying of the historical aspect of this issue the gradual formation and establishment of legal and organizational foundations of Ukrainian regulatory system in the field of intellectual property was revealed. It was found that during the first stage (1991–1994) the legal and organizational foundations of the mechanism of administrative-legal regulation in the field of intellectual property right implementation were laid. It is revealed that the peculiarities of the second stage (1995–1999) of the development of the field of intellectual property are caused by: fundamental renewal of the social and economic policy course; conclusion of the Partnership and Cooperation Agreement between Ukraine and the European Communities and their Member States; adoption of the Constitution of Ukraine, which guaranteed freedom of creativity, protection of intellectual property, the right of everyone to own, use and dispose of the results of their intellectual and creative activities. It is established that the third stage (2000–2013) is characterized by strengthening of international cooperation of Ukraine, improving of domestic legislation on intellectual property by updating existing laws, adopting new ones based on international experience and seeking to create an effective system of state administration in the field of intellectual property. Peculiarities of the development of the fourth stage (from 2014 until present) of administrative-legal regulation in the field of intellectual property are conditioned by the renewal of the doctrinal principles of Ukrainian law in the context of European integration processes. It is established that European integration changes in the country, the intellectualization of the economy, the widespread use of intellectual property right objects in all spheres of public life require a comprehensive approach to improving the administrative-legal regulation of relations in the field of intellectual property right implementation.

Key words: genesis, administrative-legal regulation, intellectual property, intellectual property right, implementation of right.

Пошук шляхів вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності зумовлений дедалі більшим поширенням та застосуванням в усіх сферах суспільного життя об'єктів права інтелектуальної власності. Інтелектуалізація сучасної економіки, яка є характерною для більшості країн світу, зокрема для України, передбачає розробку, впровадження та реалізацію стратегічних програм для вирішення питання впорядкування відносин у зазначеній галузі. Модернізація правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності зумовлює історичний вимір. Такий підхід дає змогу виявити корені в минулому, відображення в сьогоденні та перспективи майбутнього [1, с. 112]. Справді, історичний складник сприяє цілісному осмисленню будь-якого суспільного явища, дає змогу розглянути його в розвитку.

Незважаючи на значну кількість різногалузевих тематичних праць (наприклад, роботи Г.О. Андрощука, Ю.Л. Бошицького, О.Б. Бутнік-Сіверського, В.С. Дроб'язка, В.О. Жарова, О.П. Орлюк, О.А. Підпригори, О.О. Під-

пригори, О.П. Світличного, О.Д. Святоцького, О.І. Харитоновой та інших), усе ж такі проблематика генезису адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності порушується фрагментарно. Водночас наукові роботи Г.В. Довгань, О.М. Головкової, В.С. Дмитришина, О.О. Михальського, А.В. Хрідочкіна також можна розглядати як складники наукової джерельної бази дослідження. З огляду на постійні зміни в законодавстві стосовно інтелектуальної власності та пошук оптимальної моделі системи державного управління в означеній галузі, все-таки низка питань щодо генезису адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності залишаються невирішеними.

Метою статті є дослідження генезису адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності. Новизна роботи полягає у виділенні етапів становлення залежно від рівня розвитку та взаємодії правових та організаційних гарантій, якими забезпечується адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Правники, досліджуючи історичні аспекти інституту права інтелектуальної власності, застосовують різноманітні критерії. Однак високий ступінь динамічності й різнобічності відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю, постійне поступове розширення змісту та структури цієї сфери, потреба в регулюванні та використанні нових підходів до забезпечення прав власності з причин застосування найновітніших технологій [2] актуалізує необхідність розгляду генезису адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Теоретики права розглядають реалізацію норм права як «втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності, її можна розглядати як процес і як кінцевий результат» [3, с. 301], як «зумовлену правовими приписами правомірну поведінку учасників суспільних відносин» [4, с. 405]. З урахуванням зазначених положень науковців розглянемо реалізацію права інтелектуальної власності як правомірну поведінку суб'єктів правовідносин у сфері інтелектуальної власності, яка є втіленням правових приписів уповноважених органів державної влади.

На підставі опрацьованих різноманітних джерел слушним видається виділення етапів становлення залежно від рівня розвитку та взаємодії правових та організаційних гарантій, якими забезпечується адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Перший етап (1991–1994 рр.) характеризується початком становлення адміністративно-правового регулювання у сфері інтелектуальної власності. У радянські часи законодавство України регламентувало деякі питання цього сегмента суспільного життя, зокрема, Цивільний кодекс УРСР 1963 р. містив розділи, присвячені авторському праву, праву на відкриття та винахідницькому праву [5, с. 183]. Вказана сфера потребувала цілісного підходу для її осмислення. Передусім, прийнятим Законом України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. було введено поняття «інтелектуальна власність», визначено об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності (ст.ст. 40–42). Відносини у сфері авторського права були частково врегульовані, але стосовно об'єктів промислової власності необхідні нормативні акти не були прийняті. Тому важливим став Указ Президента України «Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» від 18 вересня 1992 р. № 479/92, який регулював майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, правовою охороною та використанням винаходів, промислових зразків, товарних знаків і знаків обслуговування, а також відносини, пов'язані з визнанням прав автора раціоналізаторської пропозиції [6]. Надалі прийняті закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р., «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. розширили правову базу регламентації відносин у сфері промислової власності.

Водночас були вирішені питання авторської винагороди за використання твору, зокрема, в постановках Кабінету Міністрів України «Про розміри відрахувань до фондів творчих спілок України за використання творів літератури та мистецтва» від 3 березня 1992 р. № 108, «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18 листопада 1994 р. № 784. Встановлення мінімальної ставки авторської винагороди надавало правові гарантії реалізації права автора на плату за використання твору третіми особами.

У цей період відбувається активна співпраця України із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. Україна підтвердила участь у міжнародно-правових уго-

дах щодо охорони інтелектуальної власності, Паризькій конвенції про охорону промислової власності, Договорі про патентну кооперацію, Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності тощо. Отже, прийняття вказаних законів та підзаконних актів, ратифікація міжнародних договорів створювали умови для використання, виконання і дотримання правових норм у сфері інтелектуальної діяльності.

Одночасно з прийняттям нормативних актів відбувається формування системи органів влади, які мали здійснювати управління означеною сферою суспільного життя. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне патентне відомство України» від 21 липня 1992 р. № 411 було створено Державне патентне відомство України Державного комітету України з питань науки і технологій (Держпатент України) [7]. Відповідно до Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо соціального захисту діячів літератури і мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин» від 6 лютого 1992 р. № 75 почало функціонувати Державне агентство з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України як орган державної виконавчої влади, підпорядкований Кабінету Міністрів України, покликаний провадити у життя політику України в галузі авторського права, забезпечувати права і законні інтереси авторів творів науки, літератури і мистецтва, артистів-виконавців, творців звуко- і відеозаписів, організацій ефірного мовлення [8]. Отже, в перші роки незалежної України були закладені правові та організаційні основи механізму адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

Під час другого етапу (1995–1999 рр.) продовжується становлення законодавчих та організаційно-управлінських засад якісних перетворень щодо права інтелектуальної власності. Особливості розвитку сфери інтелектуальної власності цього періоду зумовлені такими чинниками: 1) в Україні розпочалося кардинальне оновлення курсу соціально-економічної політики, здійснення радикальних реформ [9]; 2) 16 липня 1994 р. між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами була укладена Угода про партнерство і співробітництво, ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 р. [10]; 3) 28 червня 1996 р. була прийнята Конституція України, яка гарантувала свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, а також право кожного на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 54). Також Основний Закон України визнав право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41).

Протягом вказаного періоду Україна приєдналася до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів із метою розширення міжнародного культурного обміну, становлення цивілізованого ринку інтелектуальної власності, Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин, Договору про закони щодо товарних знаків, Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів із метою патентної процедури та ін.

Водночас нові суспільні відносини потребували ефективного державного управління. Саме з метою вдосконалення системи державного управління, підвищення ефективності функціонування органів виконавчої влади як головних суб'єктів вироблення і реалізації державної політики у відповідних галузях і сферах діяльності та поетапного впровадження адміністративної реформи, в Україні був прийнятий Указ Президента України «Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України» від 13 березня 1999 р. № 250, який передбачав

створення Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності – на базі Міністерства України у справах науки і технологій, Державного патентного відомства України та Державного агентства України з авторських і суміжних прав, що ліквідуються [11]. Однак уже в грудні 1999 р. Президент України видав новий Указ «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади» № 1573/99, відповідно до якого з метою вдосконалення структури органів виконавчої влади та підвищення ефективності державного управління, відповідно до п. 15 ст. 106 Конституції України було утворено Міністерство освіти і науки України – на базі Міністерства освіти України та Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності, що ліквідуються [12]. Отже, в 1995–1999 рр. тривало становлення правового та організаційного забезпечення регулювання відносин у галузі інтелектуальної власності.

Третій етап (2000–2013 рр.) характеризується посиленням міжнародного співробітництва України за різними напрямками. У контексті динаміки розвитку ситуації значний вплив на розвиток українського суспільства, зокрема сфери інтелектуальної власності, мали Указ Президента України «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000 та Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р., які законодавчо визначали пріоритетність міжнародного співробітництва України з ЄС та його окремими державами-членами.

Результатом активної роботи, спрямованої на належне виконання положень національного законодавства та міжнародних угод, став той факт, що 5 лютого 2008 р. у Женеві відбулося засідання Генеральної Ради Світової організації торгівлі (СОТ), на якому було підписано Протокол про вступ України до Організації. 10 квітня 2008 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». Згідно з процедурами СОТ, 16 травня 2008 р. Україна стала повноправним членом цієї Організації [13]. Відповідно, Україна приєдналася до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС).

Створення належних умов для реалізації норм матеріального права на захист результатів інтелектуальної діяльності потребувало вдосконалення процедурних засад. Ці питання були вирішені в наказах Міністерства освіти і науки «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» від 22 січня 2001 р. № 22, «Про затвердження Правил складання і подання заявки на промисловий зразок» від 18 лютого 2002 р. № 110, «Про затвердження Положення про Державний реєстр патентів України на винаходи» від 12 квітня 2001 р. № 291, «Про затвердження Положення про Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи» від 14 листопада 2001 р. № 739, «Про затвердження Положення про Державний реєстр патентів України на корисні моделі» від 20 червня 2001 р. № 469, «Про затвердження Положення про Державний реєстр деклараційних патентів України на секретні корисні моделі» від 14 листопада 2001 р. № 738. Урегулювання процедури подання заявки на об'єкти патентного права та порядку ведення реєстрів, які містять офіційні відомості щодо державної реєстрації патентів, посилювало захист прав винахідників та авторів.

Державницьким було рішення про запровадження у вищих навчальних закладах курсу з основ інтелектуальної власності відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 [14]. За неофіційними підрахунками, зазначає О.П. Орлюк, цей курс прослухали понад 120 тисяч студентів [15, с. 151]. Надалі оновлений Закон України «Про вищу освіту» від 1 червня

2014 р., який запровадив новітні підходи щодо формування освітніх програм, сприяв вилученню курсу з інтелектуальної власності з переліку обов'язкових навчальних дисциплін закладів вищої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки від 4 березня 2015 р. № 235).

Важливим етапом у процесі формування системи правового регулювання сфери інтелектуальної власності стало набуття чинності 1 січня 2004 р.: ЦК України (Книга четверта Право інтелектуальної власності, а також глави 75, 76 Книги п'ятої, в яких врегульовуються договірні відносини з приводу розпорядження майновими правами інтелектуальної власності); ГК України (глава 16 регулює відносини щодо використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності); МК України (розділ XIV розглядав питання сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України). Набуття чинності вказаними кодифікованими актами, поряд із застосуванням спеціальних законів, сприяло посиленню нормативного складника інституту інтелектуальної власності.

Протягом вказаного періоду продовжувався пошук створення ефективної системи державного управління у сфері інтелектуальної власності. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний департамент інтелектуальної власності» від 20 червня 2000 р. № 997 було визначено, що Державний департамент інтелектуальної власності є урядовим органом державного управління, що діє у складі Міністерства освіти і науки і йому підпорядковується, основними завданнями якого є: участь у межах своєї компетенції в забезпеченні реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; прогнозування і визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку у цій сфері; організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Така структура управління існувала до 2010 р., коли Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 було створено Державну службу інтелектуальної власності України, а Державний департамент інтелектуальної власності ліквідовано.

В Україні продовжувала формуватися організаційна інфраструктура для забезпечення реалізації права інтелектуальної власності. До сфери управління Державної служби інтелектуальної власності було включено: ДП «Український інститут промислової власності», ДП «Українське агентство з авторських і суміжних прав», Інститут інтелектуальної власності (з 2016 р. – Київський інститут інтелектуальної власності та права національного університету «Одеська юридична академія»), Державне підприємство «Інтелзахист», підрозділи державних інспекторів із питань інтелектуальної власності.

Крім органів державної влади, у сфері інтелектуальної власності контроль здійснювали і громадські організації: Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Всеукраїнська асоціація патентних повірених України, Товариство винахідників і раціоналізаторів, Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності та ін. Отже, в зазначений період у сфері інтелектуальної власності відбулися значні якісні зміни, які сприяли формуванню організаційно-правових засад реалізації прав у цій галузі.

Особливості розвитку четвертого етапу (2014 р. і дотепер) адміністративно-правового регулювання у сфері інтелектуальної власності зумовлені оновленням доктринальних засад українського права в контексті європейських інтеграційних процесів. В Угоді про асоціацію між Україною і ЄС зазначено, що у сфері інтелектуальної власності вона має за мету спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін Угоди, а також досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту

прав інтелектуальної власності (глава 9) [16]. У вказаний період активізувалися заходи з адаптації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності до норм права ЄС та імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Прийнято Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 р., який враховує основні положення Директиви 2014/26/ЄС про колективне управління авторськими та суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори з метою онлайн-використання на внутрішньому ринку [17].

Відповідно до змін щодо управління у сфері інтелектуальної власності Державна служба інтелектуальної власності була ліквідована згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності» від 23 серпня 2016 р. № 585 з покладанням завдань і функцій із реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності на Міністерство економічного розвитку і торгівлі [18]. Одночасно Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням затвердив Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Було визнано недосконалою та інертною на зміни систему державного управління сферою правової охорони інтелектуальної власності, що призвело до відсутності істотного прогресу в адаптації нормативно-правової бази до сучасних економічних та політичних умов (боротьба з «патентним тролінгом», Інтернет-піратством, задоволення потреб ІТ-галузі, військово-промислового та агропромислового комплексів тощо). Як результат, було запропоновано запровадження прозорості дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності замість складної тривірневої [19]. Реалізувати Концепцію передбачалося протягом 2016 р. – I кварталу 2017 р., однак заплановані зміни не були реалізовані у вказані строки.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16 червня 2020 р. запрова-

джує дворівневу систему державного управління сферою інтелектуальної власності шляхом створення Національного органу інтелектуальної власності України (НОІВ) як юридичної особи публічного права, що належить до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, але при цьому Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства забезпечуватиме формування та реалізуватиме державну політику у сфері інтелектуальної власності, а НОІВ виконуватиме окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики (видача охоронних документів (патентів, свідоцтв) на об'єкти права інтелектуальної власності) [20]. Посилює сферу реалізації права інтелектуальної власності Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» 29 вересня 2017 р. № 299/2017 відповідно до підпункту 6 пункту 161 і розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, статті 19, пунктів 15, 40 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. [21].

Таким чином, аналіз нормативного матеріалу кінця XX – початку XXI ст., поглядів і концепцій науковців становить теоретичну базу для висновків щодо генезису адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності. У процесі дослідження історичного аспекту цього питання виявлено поетапність формування та становлення правових та організаційних засад вітчизняної системи регулювання в галузі інтелектуальної власності. Історія розвитку адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності в Україні характеризується проєвропейським виміром, якому притаманні прогресивність, поступальність, бажання реформування з урахуванням передового світового досвіду, дискусійність щодо вибору системи управління та суперечливість законодавства. Євроінтеграційні процеси в країні, інтелектуалізація економіки, широке застосування об'єктів права інтелектуальної власності в усіх сферах суспільного життя вимагають комплексного підходу до вдосконалення регулювання правовідносин у сфері реалізації права інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). 2-е изд. Москва : Аванта +, 2001. 560 с.
2. Андрощук Г. Інтелектуальна власність: юридична форма – економічний зміст. *Юридична газета*. 2016. № 34-35 (532-533). URL: <http://yur-gazeta.com/interview/intelektualna-vlasnist-yuridichna-forma-konomicnij-zmist.html>
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. 2-ге вид. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
4. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРн України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРн України О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
5. Харитонова О.І. Одеська школа права інтелектуальної власності: початок формування та напрямки дослідження. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2010. Т. 9. С. 182–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponuya_2010_9_20.
6. Про тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні : Указ Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/92#Text> (дата звернення 14.08.2020).
7. Про затвердження Положення про Державне патентне відомство України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-92-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.08.2020).
8. Про створення Державного агентства України з авторських і суміжних прав : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1992 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-92-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.08.2020).
9. Про доповідь Президента України «Про основні засади економічної та соціальної політики» : Постанова Верховної Ради України від 19 жовтня 1994 р. № 216/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/216/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.08.2020).
10. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10 листопада 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.08.2020).
11. Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України : Указ Президента України від 13 березня 1999 р. № 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250/99#Text> (дата звернення 14.08.2020).
12. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1573/99#Text> (дата звернення 14.08.2020).
13. Світова організація торгівлі (СОТ). *Офіційний вебсайт Міністерства закордонних справ України*. URL: <https://mf.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/svitova-organizaciya-torgivli-sot> (дата звернення 14.08.2020).
14. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України від 27.04.2001 р. № 285/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285/2001#Text> (дата звернення 14.08.2020).
15. Орлюк О.П. Освіта з інтелектуальної власності у системі вищої освіти України: проблеми та завдання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 148–157.

16. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

17. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 32. Ст. 242.

18. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.08.2020).

19. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80#n8> (дата звернення 14.08.2020).

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16 червня 2020 р. № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text> (дата звернення 14.08.2020).

21. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29 вересня 2017 р. № 299/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text> (дата звернення 14.08.2020).